

NEJSTARŠÍ ŽENSKÉ KABÁTKY VE SBÍRKÁCH ETNOGRAFICKÉHO ÚSTAVU MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA

LENKA NOVÁKOVÁ

Etnografický ústav Moravského zemského muzea

ABSTRACT: The paper deals with the collection of women's jackets from the first half of the 19th century from Haná and Malá Haná regions kept in the collections of the Ethnographic Institute of the Moravian Museum. The author describes their evolution types, cuts, materials and decorative elements and compares them with iconographic and written sources.

KEY WORDS: Traditional clothes - women's jacket from the first half of the 19th century - Haná, Malá Haná regions - collections of the Ethnographic Institute of the Moravian Museum

Ve fondu textilu Etnografického ústavu Moravského zemského muzea (dále EÚ MZM), obsahujícím na 58 tisíc kusů textilií, se nalézá dostatečně velká kolekce ženských kabátek, reprezentující území celé Moravy v její regionální i vývojové rozmanitosti. Je známo, že kabátky nesloužily jenom jako ochrana před chladem. V šatníku vdané ženy patřily k základnímu letnímu i zimnímu oblečení jak všednímu, tak svátečnímu i slavnostnímu, neboť rukávce se živůtkem, na rozdíl od svobodných dívek,¹ vdané nenosily. Svým počtem 285 kusů ženské kabátky výrazně převyšují zdejší kolekci kabátek mužských, ve srovnání s nimi zahrnují i mnohem starší exempláře a těm, které spadají do první poloviny 19. století, je příspěvek věnován.

Použijeme-li digitálně zpracované Pojmoslovi Miroslavy Ludvíkové,² heslo kabátek ženský je charakterizováno následovně: *Součást svrchního ženského oděvu kryjící částečně trup a paže; z plátna, sukna nebo manufakturních materiálů, podšitý (hrubým) plátnem nebo barchetem; přiléhavý k tělu, dlouhé úzké dvoušňové rukávy, tuhý stojatý límec nebo velký přeložený nebo bez límce, různé velký výstřih, různý střih zad (z jednoho kusu látky, z dílků, princesový), původně delší tvarované šůsky, později zkracované, zapínání na knoflíky či háčky. Střihem odlišný od ostatních druhů kabátek - špenzru, kacabajky a jupky.* Uvedený popis není vyčerpávající, vychází z potřeb jednotné evidence v muzejní praxi. Heslo obsahuje též základní názvy, reflektující lokální terminologii či použitý materiál nebo střih a některé z nich se objevují i v názvosloví mužského kabátku: *flanélka, flanerka, kamizolka, korálek, lajbl, lajblík, lajdík, marinka, plant, župánek.* Z uvedeného textu je zřejmé, že jeho autorka rozumí termínem kabátek nejstarší vývojový typ této ženské svrchní součásti; špenzrem, kacabajkou a jupkou pak následné mladší vývojové typy.

Následující příspěvek z této terminologie vychází a kabátkem chápu výše popsaný vývojový typ, vyskytující se přibližně do čtyřicátých až padesátých let 19. století, špenzrem typ na něj navazující, jenž v průběhu osmdesátých let vystřídala kacabajka.³ Špenzr je stejný jako jeho starší předchůdce kabátek přiléhavý, zpravidla s plochým (přeloženým) límcem, vždy s páskem kolem spodního okraje, s délkou do pasu či mírně pod pás. Má široké tzv. šunkové rukávy, mnohdy vatované, a zhotovoval se ze sukna, vlněné tkaniny nebo hedvábi či plátěného potisku.